

Nasjonalforeningen for folkehelsens innspill til ny folkehelsemelding

Nedenfor følger Nasjonalforeningen for folkehelsens innspill til ny folkehelsemelding.

Folkehelse i alle sektorer

Nasjonalforeningen for folkehelsen mener at folkehelsearbeidet må være sektorovergripende. Et hovedmoment i Folkehelseloven er at alle sektorer må ta ansvar. Dette pålegger kommunene å jobbe tverrsektorielt med folkehelse. Det skjer mye bra lokalt, men *helse i alt vi gjør* må også gjelde nasjonalt. Forhold som truer helsa dreier seg ofte om utilsiktede konsekvenser av tiltak med andre, ofte gode, mål. Vi har snakket om det lenge, nå er tiden inne for å forplikte alle sektorer til å vurdere konsekvenser for helse og fordeling av helse når de lager sine strategier. Staten må gi tydeligere styringssignaler for å ivareta folkehelsehensyn på tvers av sektorer også på statlig nivå. Det er vesentlig å foreta en mer systematisk kartlegging av helsekonsekvenser i andre sektorer som barnehage, skole, arbeidsliv, transport og samferdsel, landbruk og prispolitikk osv.

Som et ledd i en god sektorovergripende folkehelsepolitikk mener Nasjonalforeningen for folkehelsen at det er sentralt å tydeliggjøre skolenes og barnehagenes folkehelseansvar slik dette følger av folkehelseloven. I kraft av sine kjerneoppgaver er dette viktige folkehelsearenaer, hvor alle barn og unge kan og bør nås med tiltak som blant annet kan bidra til mestring i eget liv, kunnskap om psykisk helse, sunnere kosthold og mer fysisk aktivitet. Når skolen tar et folkehelseansvar omfatter det miljø, prosesser og metoder i skolen som fremmer helse og forebygger sykdom.

Utjevningsmål over sektornivå

Meldingen bør sette konkrete utjevningsmål over sektornivå på helsens påvirkningsfaktorer som økonomi i husholdninger, nærmiljøer, transport, barnehager, skole, skolehelsetjeneste med mer. Det samme gjelder arbeidsliv og mulighet for god helse og livskvalitet i alderdommen. Tiltak må utvikles i samarbeid med den enkelte sektor og gjennomføres med forpliktende rapportering. Vi trenger en rettferdig fordeling i alle sektorer. Det er utilstrekkelig med gjennomsnittsmål og for eksempel mål om økte andeler. De politiske målene må være egnet til å måle gradienten.

Et fornyet perspektiv på levevaner

Levevaner er sterkt knyttet til levekår og ressurser. Opplevelsen av mestring og livskvalitet er viktig i denne sammenhengen. Sunne levevaner er i stor grad et spørsmål om overskudd til å mestre hverdagens krav. På den ene siden trenger vi levekårsinnsats som gir like muligheter for mestring, god livskvalitet og overskudd til gode helsevalg. På den andre siden trenger vi at regjeringen tøffer seg opp og tør å bruke de virkemidlene som vi vet virker på levevaner i befolkningen. Vi snakker om regulering av pris, tilgjengelighet og sunn skatteveksling.

Overvekt er en folkehelseutfordring, men Nasjonalforeningen for folkehelsen mener det er uheldig å la dette være overbygningen for et satsningsområde. Det er krevende å snakke om overvekt når vi vet at det er risiko både for overvekt, undervekt og spiseforstyrrelser. Ferske tall fra siste ungdomsundersøkelse viser at over 30% av jentene rapporterer at de opplever mye eller svært mye press om å se bra ut eller ha en fin kropp. For denne gruppen kan budskap om overvekt bidra til å øke det negative stresset. Når det gjelder gruppen som faktisk har overvekt, er det ingen som ønsker å stigmatisere disse menneskene. Men i måten vi snakker om det, kan vi komme til å gjøre nettopp det. Med de beste intensjoner, kan vi forsterke press og stigma og svekke psykisk helse og mestring. Nasjonalforeningen for folkehelsen mener derfor at overbygningen for å håndtere overvekt som

folkehelseutfordring bør være tiltak for mestring og livskvalitet, økt fysisk aktivitet og å gjøre de sunne valgene enkle.

Sosial ulikhet

Som forskerne slår fast igjen og igjen finner vi de helt grunnleggende årsakene til sosial ulikhet i helse i ulik fordeling av makt, penger og ressurser. I verdenskommisjonen om ulikhet i helse ledet av professor Sir Michael Marmot, sa de det godt: *Hvorfor skal vi behandle folk og så sende dem tilbake til den livssituasjonen som gjorde dem syke?* Dette uttrykket var aldri ment som noen nedvurdering av helsetjenester. Vi trenger å styrke forebygging i tjenestene, men denne folkehelsemeldingen bør først og fremst rette tiltak mot årsakene til at sykdom oppstår i samfunnet. Vi blir ofte stående fast i diskutere hvordan vi skal nå ulike sårbare grupper med helseråd og kampanjer, men for å redusere sosiale ulikhet i helse, må vi redusere økonomiske forskjeller i befolkningen. Stortingsmeldingen må vise hvilke tiltak som settes inn for å holde økonomiske forskjeller små.

Nasjonalforeningen for folkehelsen mener at gode befolkningsrettede tiltak og strukturelle endringer som reduserer betydningen av den enkeltes valg i det daglige vil bidra til å gi likere mulighet for god helse. For eksempel mener vi at innføring av et gratis og sunt skolemåltid daglig for alle barn i grunnskolen, samt gjeninnføring av gratis frukt og grønt, vil virke både inkluderende og sosialt utjevne. Vi forventer også at det enstemmige vedtaket fra Stortinget i 2017 om å innføre daglig fysisk aktivitet for alle barn og unge i grunnskolen, følges opp med konkrete planer for iverksetting, og at disse beskrives i ny folkehelsemelding.

Prinsipper for samarbeid med næringslivet

Samarbeid med næringslivet for å nå felles mål kan være positivt. Vi vil imidlertid peke på noen forutsetninger for samarbeid som vi mener må legges til grunn for videre arbeid:

- Åpenhet og målbarhet: det er viktig at effekter blir målt og at det er åpenhet omkring resultatene av samarbeidet.
- Statens tilsynsrolle: samarbeidet må ikke medføre at statens rolle som tilsynsmyndighet svekkes. I noen sammenhenger innebærer dette at balansen mellom tett samarbeid og partnerskap må vurderes opp mot betydningen av statlig uavhengighet og en «armlengdes avstand» når dette er nødvendig.
- For å sikre åpenhet er det viktig at frivillige organisasjoner også får en rolle i slike samarbeid.

Nasjonalforeningen for folkehelsen mener det er uheldig for Helsedirektoratets uavhengige fag- og myndighetsrolle at de også er sekretariat for intensjonsavtalen om tilrettelegging for et sunnere kosthold mellom matbransjen og helsemyndighetene. For å ivareta uavhengigheten i myndighetsutøvelse og rollen som faglig premissleverandør for politikkutforming, bør det vurderes å legge sekretariatet til en annen aktør.

Vi vil be om at ny folkehelsemelding varsler en grundig gjennomgang av ordningen med Matvarebransjens faglige utvalg, MFU. Dersom dette skal være en ordning som skal gjøre flere statlige markedsføringsreguleringer unødvendig, må ordningen forsterkes med tanke på å gjøre ordningen mer kjent i befolkningen, og inkludere hylleplassering og emballasje. Det bør også innføres sanksjoner mot aktører som bryter retningslinjene.

Frivillighetens betydning og rolle i det lokale folkehelsearbeidet

Med program for folkehelsearbeid i kommunene har regjeringen lagt opp til en langsiktig styrking av lokalt folkehelsearbeid. Det er veldig bra og programmet bør forsterkes med denne meldingen, både med penger og understøtting fra statlige aktører. Viktige bidrag for å understøtte kommunene vil være: videreutvikling av kommunehelseprofilene med flere levekårsindikatorer og politikkrelevante indikatorer, kunnskapsstøtte om årsakssammenhenger, normering og veiledning blant annet i arbeidet med å gå fra plan til handling, samt forskning som tar hensyn til ulike kommunale kontekster.

I tillegg ønsker vi at regjeringen legger til rette for bedre samarbeid med frivilligheten. Nasjonalforeningen for folkehelsen driver folkehelsearbeid over hele landet gjennom våre nærmere 500 lokallag. Frivilligheten står i en særstilling ved at de kan nå mennesker på en likeverdig måte. Våre helselag har aktiviteter som er til for alle, og gjør en ekstra innsats for å få med de som trenger det mest. Dette er i samsvar med faglige råd for hvordan man skal jobbe for å redusere sosial ulikhet og for inkludering. Fordi frivilligheten har en viktig rolle i arbeidet med å redusere sosial ulikhet, mener vi at det må satses særskilt på frivillighet som en del av program for lokalt folkehelsearbeid.

Demens som folkehelseutfordring

Demens vil være en stor fremtidig helseutfordring i Norge fordi med en befolkning som blir eldre vil flere få demens. Det er behov for mye forskning for å finne årsaker til at noen får demens. Studier viser at demens kan forebygges på samme måte som vi forebygger hjerte – kar lidelser. Målrettet forebygging kan utsette eller hindre en tredjedel av demenstilfellene i et befolkningsperspektiv.¹ Lancet-kommisjonen omhandler forebygging, behandling og omsorg for demens. Kommisjonen anbefaler innsats mot høyt blodtrykk og påvirkning av risikofaktorer som utdanning, trening, opprettholdelse av sosial aktivitet, røykereduksjon, behandling av hørselstap, depresjon, diabetes og fedme. Både av hensyn til å spare den enkelte for sykdom og spare samfunnet, er det viktig at all kunnskap om hvordan vi kan forebygge demens i den generelle befolkningen tas i bruk og resulterer i godt folkehelsearbeid. Det er også viktig med kunnskapsformidling som gjør oss bedre i stand til å ta vare på egen helse. Derfor bør bekjempelse av demens bli et tydelig mål i folkehelsepolitikken, og kunnskapen som finnes kan brukes alt nå. Videre vil styrket forskning som kan gi framskritt når det gjelder diagnostisering, forebygging og behandling av demens være viktig.

¹ https://s3.eu-west-1.amazonaws.com/ah-web-prod/documents/Lancetrapport_-_norsk_versjon.pdf